

Oktober, tijd voor hersenspinsels. Ik zie mezelf in de spiegel weer als jonge vrouw. Er zit overtuiging in mijn blik. Niet vertroebeld door twijfel. Ik ben halverwege de twintig en heb de wereld begrepen.

Later, toen ik meer wist, verlangde ik daarnaar terug. Mijn geloof had me beschermd.

Destijds was ik verpleegkundige in een ziekenhuis waar nieuwe ingrepen werden uitgevoerd. Die ingrepen zouden mensen van hun psychische aandoeningen bevrijden en ze een nieuwe toekomst geven, een echte toekomst, niet alleen een voortbestaan.

Ik klampte me vast aan deze hoop. Het werk in de kliniek was verder bepaald niet arm aan hopeloosheid. Het kwam vaak genoeg voor dat we niets meer konden doen. Niets meer doen, zo zouden andere verpleegkundigen het nooit formuleren. Wij waren er tot het einde en daarna. Maar voor mij opende deze beoordeling elke keer een afgrond.

Ik was degene die de arts tijdens de ingreep assisteerde. Hij navigeerde zijn instrumenten naar de betreffende gebieden in de hersenen en maakte die onschadelijk. De vrouwen en mannen bleven daarbij wakker. Zo wisten we zeker dat alles wat gezond was intact bleef. Ik hield hen bezig en nam hun angst weg. Medeleven noemde ik dat: ik

kan dat goed omdat ik medeleven beheers.

Het was een eenvoudige ingreep. De nawerkingen konden pijnlijk zijn, maar die gingen over. Daarna begon iets nieuws. Dat werd me geleerd. Daar hield ik me aan vast.

MARIANNE

1

Het eerste van de dag: regen tegen het raam. De voetstapen van anderen. Het ratelen van fietsen die achteruitgeduwd en bepakt werden voordat de eersten van ons opstapten en in de ochtend verdwenen.

Het zusterhuis lag aan de rand van de stad. Verderop, aan de rechterkant van de straat, begon het industriegebied. Wij reden altijd links, langs de rijtjeshuizen met de diepe daken, door het stuk bos naar de kliniek. Halverwege kon je afslaan naar de stad.

Het zusterhuis kende zijn drukke en rustige uren. Stille waren er niet. Soms doorbrak een droom de nacht en lag ik daar in het donker te luisteren naar het huis. Hoorde het water dat achter de muur door de leidingen stroomde en dacht aan het huis waarin ik was opgegroeid en waarvan ik lang heb gedacht dat het van papier was gemaakt. Ik lag daar en hoorde hoe de anderen in hun bed vielen – een vermoeid lichaam is tien keer zwaarder dan een wakker lijf –, en het drong tot me door wat een bed allemaal moest dragen: botten en vlees en bloed en alles wat een mens heeft gezien.

Vlak voordat de wekker afging, viel ik weer in slaap. Die paar minuten katapulteerden me ver weg. Ik had even nodig om terug te keren. Ik stak mijn tenen onder het dekbed vandaan, mijn vingers; alleen mijn hoofd had ik niet

verborgen. Mijn schoenen stonden nooit waar ik dacht, ik stapte elke keer op de koude vloer. De schok sloeg als een bliksemflits door mijn voetzolen. Maar niet treuzelen nu.

De toiletten lagen aan het eind van de gang, van onze kamer het verst weg. De gang ernaartoe was smal en koud, twee ramen keken direct uit op de binnenplaats. Elke ochtend voerde ik daar mijn kleine, rillende dans uit terwijl ik in de rij stond te wachten tot ik naar het toilet kon.

Boven de wastafels rook het zuur. Armen werden opgetild, oksels met washandjes gewassen. Ook de geur van onrustige dromen hing in de lucht, van zanderige, aardse ogen waaruit de ongelukkigen de slaap probeerden te wrijven.

Ik waste mijn handen en spatte koud water tegen mijn wangen, mijn voorhoofd, mijn mond, dronk, spugde de nacht uit die altijd schraal op mijn tong lag.

Na het ochtendtoilet trok ik een van mijn jurken aan. Ik koos op basis van het weer. Ze waren er om me van deur tot deur te brengen. Ik ging er niet zorgvuldig mee om. Anderen maakten me attent op scheurtjes, gaatjes en vlekjes.

Het was een snel ontbijt dat we in de eetzaal nuttigden. Vijf minuten was genoeg. Op dat tijdstip had bijna niemand van ons al honger. Er waren mensen zoals ik die goed geconditioneerd waren om te eten als er eten was. Onbewogen aten we de havermoutpap en de appels, en we dronken dankbaar de slappe koffie op. Er waren er die twee of drie porties verslonden en een reserve aanlegden. Er zaten ook een paar vrolijkerds tussen, die het ontbijt als een echte maaltijd behandelden. Niemand liet het staan. Een verpleegkundige met een lege maag was nutteloos.

Terug in mijn kamer trok ik alleen nog een dunne jas aan. Ik deed de deur achter me dicht en voegde me bij de rij verpleegkundigen, die de trap nam, beneden hun schoenen aantrok en naar de fietsen liep. Trefzeker greep ik naar het vertrouwde stuur. We stapten op en reden weg. We zeiden niets. De fietsen gaven hun eigen, ratelende concert.

Ik werkte al acht jaar in de kliniek. Ik kon me geen andere wereld voor mezelf voorstellen. Geen andere routine dan die van verpleegkundigen die zich allemaal op hun taken voorbereiden.

Ik was trots op wie ik was als ik mijn uniform aanhad. Ik herinner me het gevoel in de kleedkamer nog heel goed. Elke ochtend: de witte gesteven stof op mijn huid, het dichtmaken van de knopen, het vastspelden van het horloge, het opzetten van het kapje. De persoon die ik dan werd. Er was niets in mijn leven wat ik liever was geweest.

Mijn afdeling zat op de vijfde verdieping. Ik had er al een groot deel van mijn opleiding afgerond en was daarna gebleven.

Voordat mijn dienst begon, waste ik mijn handen. Ze trilden niet meer onder het koude water. Ze waren aan het vele wassen gewend. De eerste maanden waren ze rood en gebarsten, en constant geïrriteerd; ze schreeuwden tegen me als ik 's avonds in bed lag en wilde slapen. Maar het lichaam went aan bijna alles.

Daarna volgde de overdracht. De nachtverpleegkundigen probeerden de afgelopen uren niet te laten merken. Alleen als ze een kamernummer noemden, keken ze me aan. Sommigen keken door me heen, de afgrond in hun ogen.

Alleen een kamernummer. Iemand was overleden. Elke keer voelde ik op zo'n moment weer het ongeloof in mijn keel.

Als ik de kamers binnenkwam, waren ze al schoonge-

maakt. Vroeger was het mijn taak de sporen van de overledene te verwijderen. Ik schrobde de dood uit de kamer en ordende de achtergebleven spullen. Elk boek en elke foto kon me in die tijd misselijk maken. Ik was blij toen dat voorbij was.

Daarna werden de koffers mijn verantwoordelijkheid. Ik moest voor ze zorgen voordat de mallemolen van mijn dag in de kliniek begon. De dood was iets voor de nacht. Maar zelden durfde iemand een uitzondering te maken.

De koffers verwelkomden me altijd op de tafel. Alles wat de overledenen bij hun aankomst hadden uitgepakt, was er weer in gestopt. Ik maakte de sloten open en controleerde of het zorgvuldig was gedaan. Daarna deed ik de koffer dicht, trok hem van tafel en bracht hem naar de kamer met gevonden voorwerpen. Zes weken bewaarden we ze daar. Als niemand er aanspraak op maakte, gaven we ze aan armenhuizen.

Af en toe hoorde ik dat de koffers werden opgehaald. Dan zag ik de vrouwen en mannen en kinderen in de gangen. Ze waren met de open koffer op de banken gaan zitten. Hun handen begraven in de truien en jurken. Een openge-slagen boek waarin een paar dagen geleden nog was gelezen. Onthutst door foto's, papieren en flacons woelend. Misschien verbaasde het ze dat alles er nog was. Of misschien waren deze mensen, van wie ze dachten dat ze alles wisten, nu toch weer een raadsel geworden.

Andere koffers bleven liggen. Ik was er goed in geworden vooraf te voorspellen welke, zelfs als ik dat helemaal niet wilde. Ik zette die koffers op de achterste plank, dan hoefde ik ze niet elke keer te zien als ik de deur opendeed. Maar ik hoopte dat er iemand zou komen om ze mee

te nemen, zoals ik voor de lege stoelen naast de bedden hoopte dat er iemand zou komen en er een paar minuten zou gaan zitten, een keer een hand zou uitsteken, hallo zou zeggen. Het is niet echt moeilijker dan ademen. En toch is niets moeilijker dan dat.

De oudere verpleegkundigen zeiden: Werk met de tijd. Hij zal aan jouw kant staan. Niet vandaag, niet morgen, maar ooit, als je lang genoeg hier bent en het aantal personen dat je hebt verzorgd niet meer te tellen is.

Eigenlijk was het eenvoudig. Ieder van ons was in staat dagen, maanden en jaren, vol met allerlei twijfels die ze voor een jong mens in petto hadden, achter zich te laten. Op een gegeven moment kwam het punt waarop de invloed van de tijd sterk genoeg werd. Je hoefde alleen maar vol te houden.

De verpleegkundigen zeiden: Sta elke ochtend op als de ochtend ervoor, eet, drink je koffie, stap op je fiets, kom hiernaartoe, voer je taken uit, en je hoofd zal je trouw blijven. Je zult met elke herhaling beter worden, tot het werk in je zit. Zoals je longen in je zitten. Zoals je hart in je zit. Dan zul je niet meer bang zijn dat je door iets wordt geraakt. Je zult het grote geheel zien in plaats van de afzonderlijke gezichten. Je misselijkheid? Maak je geen zorgen, het zal allemaal overgaan.

Er viel een keer een koffer op de grond. Zijn eigenaresse had een lange weg afgelegd en de laatste meters had ze geen kracht meer gehad. Ik hoorde alleen het doffe geluid van de klap, maar ik wist dat ze buiten in de gang op me stond te wachten.

Een koffer als vele andere, met twee boeken, twee foto's,

een pen, een potlood, een paspoort, een jurk, een vest, een nachthemd, ondergoed, pantoffels, een borstel, parfum, nagellak, een sleutel en een pakje kaarten.

De oudere verpleegkundigen zeiden dat ik met de tijd moest werken. Hij zou me van zulke beelden bevrijden.

Sarah geloofde er niet in: 'Ik zal de gezichten van mijn patiënten nooit vergeten. Hoe kom je erbij dat de tijd aan onze kant zou kunnen staan?'